

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ У ЗВО УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІСТЬ ОНОВЛЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPEECH THERAPISTS AT ZVO OF UKRAINE: RELEVANCE OF UPDATE AND ORGANIZATION OF STUDENTS' SCIENTIFIC-RESEARCH AND PRACTICAL ACTIVITIES

У статті висвітлено актуальність оновлення професійної підготовки майбутніх логопедів. Сучасні вимоги до результатів професійної підготовки майбутніх логопедів вказують на актуальність імплементації таких освітніх продуктів, які б сприяли формуванню квазіпрофесійних знань й вмінь, розвитку контекстного педагогічного мислення, збагаченню навичок практичної діяльності, розвитку фахової мобільності та професійної компетентності. Резюмовано, що організація науково-дослідної та практичної діяльності майбутніх логопедів потребує забезпечення інтерактивності та діалогічності освітнього процесу, що можливо в умовах інтерактивного навчання. Досліджено, що вирішення різноманітних корекційних проблем дітей з порушеннями мовлення вимагає від логопедів розвиненої здатності здійснювати науково-дослідну та практичну діяльність, які базуються на сформованій професійній компетентності, мобільності та гнучких навичках фахівців. Використання активних та інтерактивних методів у процесі науково-дослідної та практично-зорієнтованої професійної підготовки майбутніх логопедів є важливим, ефективним, своєчасним, обґрунтованим на сучасному етапі освітнього процесу. Ділові та рольові ігри є прообразами реальних професійних ситуацій. Саме в таких іграх вирішення поставлених завдань у спеціально створених умовах сприяє отриманню нових знань, формуванню умінь та навичок майбутньої реальної професійної діяльності. Підсумовано, що вирішення окресленого завдання можливо за умови інтеграції дидактичних можливостей інтерактивних технологій в освітньому процесі ЗВО для формування готовності майбутніх логопедів до психолого-педагогічного супроводу учнів із порушеннями мовлення; моделювання квазіпрофесійного середовища у процесі навчання студентів; організації системної науково-дослідної та практичної підготовки майбутніх логопедів. Найефективніше квазіпрофесійність фахової підготовки реалізується за допомогою рольових та ділових ігор, аналізу ситуацій, тренінгів тощо.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні логопеди, науково-дослідна діяльність, практична діяльність, оновлення, активізація, студенти.

The article highlights the relevance of updating the professional training of future speech therapists. Modern requirements for the results of professional training of future speech therapists indicate the urgency of implementing such educational products that would contribute to the formation of quasi-professional knowledge and skills, the development of contextual pedagogical thinking, the enrichment of practical skills, the development of professional mobility and professional competence. It is summarized that the organization of research and practical activities of future speech therapists needs to ensure the interactivity and dialogue of the educational process, which is possible in the conditions of interactive learning. It has been investigated that solving various correctional problems of children with speech disorders requires speech therapists to have a developed ability to carry out research and practical activities, which are based on the formed professional competence, mobility and flexible skills of specialists. The use of active and interactive methods in the process of scientific research and practice-oriented professional training of future speech therapists is important, effective, timely, justified at the current stage of the educational process. Business and role-playing games are prototypes of real professional situations. It is in such games that solving tasks in specially created conditions contributes to the acquisition of new knowledge, the formation of abilities and skills for future real professional activity. It is concluded that the solution of the outlined task is possible under the condition of integration of didactic capabilities of interactive technologies in the educational process of higher education institutions to form the readiness of future speech therapists for psychological and pedagogical support of students with speech disorders; simulation of a quasi-professional environment in the process of student education; organization of systematic research and practical training of future speech therapists. The quasi-professionalism of professional training is most effectively realized with the help of role-playing and business games, analysis of situations, trainings, etc.

Key words: professional training, future speech therapists, research activity, practical activity, renewal, activation, students.

УДК 378:456:78/8
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/68.2.36>

Цегельник Т.М.,

докт. філос., доцент,
доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Поліщук В.А.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Професійна діяльність логопеда характеризується специфічними особливостями, що продиктовані її функціональним навантаженням у сфері корекції мовних порушень в дітей різного віку та дорослих. Упровадження принципів та засад інклюзивної

освіти внесло суттєві корективи у ринок педагогічної праці. Сформувавши попит на компетентного логопеда – фахівця-практика, професіонала своєї справи, що вміє орієнтуватися в суміжних галузях професійної діяльності, володіє сучасними технологіями корекції та компенсації мовленнєвих порушень, здатен ефективно вирішувати завдання,

які виникають процесі логопедичного психолого-педагогічного супроводу.

Сучасні вимоги до результатів професійної підготовки майбутніх логопедів вказують на актуальність імплементації таких освітніх продуктів, які б сприяли формуванню квазіпрофесійних знань й вмій, розвитку контекстного педагогічного мислення, збагаченню навичок практичної діяльності, розвитку фахової мобільності та професійної компетентності. Крім того, ще одним вагомим аспектом оновлення фахової підготовки майбутніх логопедів є необхідність формування вузькоспеціалізованих знань.

До прикладу, потреба у доповненні та оновленні змісту професійної підготовки логопедів для роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення детермінована розвитком процесів інклюзії у сфері освіти, актуальністю питань раннього виявлення та вдосконалення корекційно-педагогічної допомоги дітям з порушеннями у розвитку, а також необхідністю вирішення комплексу завдань, пов'язаних з удосконаленням системи соціально-педагогічної та психологічної допомоги сім'ям, які виховують таких дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перша чверть XXI століття стала етапом активних пошуків сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців у царині професійної підготовки майбутніх логопедів. Адже інституалізація окресленого фаху в нашій державі відбулась не так давно, що підкреслено в напрацюваннях В. Алухтіна, котрий описує стан розробленості проблеми підготовки майбутніх логопедів в Україні [1].

Рефлексування поглядів дослідників на питання підготовки конкурентоспроможних логопедів відбивається в спробах виявити перспективи професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів у закладах вищої освіти України щодо застосування адаптованих фізичних вправ (Г. Горшкова [2]); організації логопедичної практики в системі підготовки конкурентоздатних фахівців у галузі спеціальної освіти (І. Григор'єва, І. Макаренко, В. Махукова [3]); особливості становлення особистісно-професійних якостей майбутніх вчителів-логопедів (Ю. Максимів, С. Чупахіна [4]); орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання (О. Мартинчук [5]; С. Чупахіна, В. Потапчук, В. Лякішева [14]); інноваційної діяльності логопедів дошкільних навчальних закладів в умовах інклюзивної освіти (Л. Черніченко [13]) на основі використання інноваційних технологій у логопедичній роботі з дітьми [12].

Професійна підготовка майбутніх логопедів розглянута як медична і педагогічна проблема (Н. Сінопальнікова [8]) в історичному контексті (І. Мельничук [6]). Тому виявлено етапи становлення професійної підготовки майбутніх логопедів

у системі спеціальної освіти (С. Цимбал-Слатвінська [11]); розроблені теоретичні й методичні засади формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості Г. Мицик [7]); розроблено діагностичний інструментарій для дослідження стану сформованості гуманістичних відносин та цінностей у майбутніх логопедів (Н. Стеценко [9]); систематизовано теоретичні аспекти фахової підготовки вчителів-логопедів в умовах університетської освіти (Н. Федорова [10]). Тим не менш, зважаючи на існуючі теоретико-методологічні прогалини у системі знань про фахову підготовку майбутніх логопедів, окреслена проблематика залишається актуальною.

Метою статті є огляд перспектив оновлення професійної підготовки майбутніх логопедів в ЗВО.

Результати дослідження. Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням наукових результатів. Перетворення, які відбуваються в системі загальної та професійної освіти – використання ЗВО державних освітніх стандартів третього покоління, перехід на систему рівневої освіти є основою для оновлення системи педагогічної освіти, зокрема й підготовки майбутніх логопедів.

Крім того, в сучасному світі спостерігається негативна тенденція: дедалі більше народжується дітей із різного роду порушеннями у розвитку та поведінці, зокрема, з порушеннями мовлення: проблеми зі звуковимовою, відсутній фонематичний слух, не сформована складова структура; порушено лексико-граматичний устрій. Тобто після здобуття профільної освіти майбутній логопед повинен бути готовим до виконання різноманітних професійних завдань в контексті вирішення корекційних проблем конкретної дитини.

Специфіка діяльності логопеда полягає в першу чергу у виправленні мовленнєвих порушень у дітей, проте сучасний логопед працює з різними категоріями дітей, у тому числі, і з дітьми з різними порушеннями. Така парадигма диктує необхідність підготовки логопеда-практика, який може вільно орієнтуватися у суміжних галузях науки, виявляє інтерес до науко-дослідницької діяльності, вміє застосовувати в практичній діяльності інноваційні технології. Всі ці професійні здатності у призмі інклюзивної освіти набувають високої значущості. Поза як логопеди, в умовах освітньої інклюзії, мають справу з дітьми з певними порушеннями не тільки в мовленнєвому розвитку, а й іншими психофізичними проблемами.

Вирішення проблеми формування професійної компетентності майбутніх логопедів шляхом організації науково-дослідної та практичної діяльності студентів в освітньому процесі ЗВО лежить у площині інновацій педагогічної науки. Зокрема, у сфері компетентнісного підходу, що означає поступовий

перехід від знано-орієнтованого навчання до створення умов для оволодіння студентами комплексом професійних компетентностей, що забезпечують максимальну адаптацію до педагогічної діяльності та розвиток професіоналізму.

Активізація освітньої діяльності студентів забезпечується використанням інноваційних педагогічних технологій. В умовах звернення до яких імітується реальна проблемна ситуація – кейс, що занурює студента в контекст фахової діяльності. Така квазіпрофесійність орієнтує майбутніх логопедів на опанування основними професійними функціями:

освітньо-виховна функція – у рамках цієї функції логопед забезпечує цілеспрямовану взаємодію з дітьми з порушенням мовлення та найближчим оточенням (родина, родичі);

діагностична функція – передбачає оволодіння діагностичним інструментарієм для його подальшого застосування в корекційно-педагогічній діяльності, встановлення умов, які детермінували несприятливий вплив на перебіг мовленнєвого розвитку дитини, виявлення причин і механізмів порушень мовлення;

корекційна функція – визначення основних напрямів корекційного впливу, планування цілей, завдань здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушенням мовлення; визначення змісту корекційно-освітніх програм для дітей з порушенням мовлення в умовах різних типів освітніх установ, здійснення відбору методик та технік корекційно-розвивальної роботи з урахуванням механізмів мовленнєвого порушення, структури дефекту, ступеня його виразності;

організаційна функція – в рамках цієї функції діяльність логопеда спрямована на створення сприятливих умов для загального та мовленнєвого розвитку дитини, усунення несприятливих факторів, що негативно впливають на розвиток дитини; встановлення педагогічно доцільних відносин з дітьми з порушенням мовлення, їхніми батьками, надання оперативної педагогічної допомоги дітям з порушенням мовлення; створення психологічно комфортної атмосфери в процесі організації різних видів корекційної діяльності дітей та ін.

Організація науково-дослідної та практичної діяльності майбутніх логопедів потребує забезпечення інтерактивності та діалогічності освітнього процесу, що можливо в умовах інтерактивного навчання. Застосування інтерактивних технологій навчання зумовлено тим, що в ході суб'єкт-суб'єктної взаємодії, обговорення ситуації та спільного прийняття рішення у майбутніх логопедів формуються практичні навички професійної діяльності. Задля цього, наприклад, обговорення теми семінару, присвяченого процедурі діагностування мовленнєвих порушень у дітей, завершується розробкою проєкту діагностичної карти або

протоколу обстеження, який надалі в ході практики буде апробовано під час відвідування освітнього закладу.

Цінною для науково-дослідної та практичної підготовки майбутніх логопедів до професійної діяльності є технологія ситуаційного навчання (case study). В контексті запропонованих кейсів студенти опановують практичні аспекти психолого-педагогічного супроводу дітей з порушенням мовлення через групове (індивідуальне) вирішення тієї чи іншої професійної ситуації. Наприклад, обговорення кейсу, в якому описуються особливості мовленнєвого розвитку конкретної дитини, допомагає студентам краще орієнтуватися в діагностично-складних випадках, відпрацьовувати аналітичні навички при виставленні логопедичного висновку. Робота з відеокейсами, в яких наочно демонструються особливості поведінки дитини з порушеннями мовлення, дозволяє набути навичок конструювання особистісно-орієнтованого освітнього середовища в умовах інклюзивної групи або класу.

З метою організації логопедичних практикумів доцільно використовувати технологію ігрової діяльності, яка виконує комунікативну, діагностичну, корекційну, соціалізуючу функції. У діловій грі моделюється реальна професійна ситуація, яка надає учасникам гри можливість набути досвіду професійної діяльності в умовах, наближених до реальних [10, с. 39]. Рольові ігри дозволяють змодельовати корекційний процес, наприклад, після роботи з кейсами, де було описано якийсь клінічний випадок, студенти виконують роботу з оформлення документації на подання дитини на психолого-медико-педагогічний консилиум, суть самої гри полягає у відтворенні процедури «проведення» дитини через консилиум. У свою чергу, кожен студент вибирає собі роль учасника консилиуму: вчитель-логопед, вчитель-дефектолог, педагог-психолог, вихователь та ін. Таким чином, використання рольових ігор формує, перш за все, психологічну метакомпетентність: здатність прийняти позицію (роль) будь-кого з учасників корекційного супроводу і виробити стратегію вирішення проблеми.

Висновки. Оновлення професійної підготовки майбутніх логопедів є назрілою необхідністю, що породжена поліфункціональністю їх фахових завдань. Вирішення різноманітних корекційних проблем дітей з порушеннями мовлення вимагає від логопедів розвиненої здатності здійснювати науково-дослідну та практичну діяльність, які базуються на сформованій професійній компетентності, мобільності та гнучких навичках фахівців. Вирішення окресленого завдання можливо за умови інтеграції дидактичних можливостей інтерактивних технологій в освітньому процесі ЗВО для формування готовності майбутніх логопедів до

психолого-педагогічного супроводу дітей із порушеннями мовлення; моделювання квазіпрофесійного середовища у процесі навчання студентів; організації системної науково-дослідної та практичної підготовки майбутніх логопедів. Найефективніше квазіпрофесійність фахової підготовки реалізується за допомогою рольових та ділових ігор, аналізу ситуацій, тренінгів тощо. Використання активних та інтерактивних методів у процесі науково-дослідної та практико-зорієнтованої професійної підготовки майбутніх логопедів є важливим, ефективним, своєчасним, обґрунтованим на сучасному етапі освітнього процесу. Ділові та рольові ігри є прообразами реальних професійних ситуацій. Саме в таких іграх вирішення поставлених завдань у спеціально створених умовах сприяє отриманню нових знань, формуванню умінь та навичок майбутньої реальної професійної діяльності.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо в окресленні можливостей цифрових технологій у формуванні професійної компетентності майбутніх логопедів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Алухтіна В. В. Стан розробленості проблеми підготовки майбутніх логопедів в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023. № 67. С. 10–15.
2. Горшкова Г. В. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх вчителів-логопедів у закладах вищої освіти України щодо застосування адаптованих фізичних вправ. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 68. Т. 1. С. 231–235.
3. Григор'єва І. О., Макаренко І. В., Махукова Т. В. Організація логопедичної практики в системі підготовки конкурентоздатних фахівців у галузі спеціальної освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки*. 2020. № 5(336). С. 77–87.
4. Максимів Ю., Чупахіна С. Особливості становлення особистісно-професійних якостей майбутніх вчителів-логопедів. *Освітній простір України*. 2018. № 13. С. 66–76.
5. Мартинчук О. В. Стратегічні орієнтири удосконалення фахової підготовки вчителів-логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивного навчання. *Актуальні питання корекційної освіти*. 2014. Вип. 4. С. 225–234.
6. Мельничук І. М. Професійна підготовка майбутніх логопедів як медична і педагогічна проблема в історичному контексті. *Медична освіта*. 2019. № 3. С. 123–127.
7. Мицик Г. М. Формування готовності майбутніх вчителів-логопедів до професійної діяльності в сільській місцевості : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2019. 288 с.
8. Сінопальнікова Н. М. Підготовка майбутніх учителів-логопедів до професійної діяльності. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2014. Випуск 43. С. 173–182.
9. Стеценко Надія Дослідження стану сформованості гуманістичних відносин та цінностей у майбутніх логопедів. *Věda a perspektivy*. 2023. № 1(20). С. 84–97.
10. Федорова Н.В. Теоретичні аспекти фахової підготовки вчителів-логопедів в умовах університетської освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія : Педагогіка*. 2018. Випуск 10. С. 98–109.
11. Цимбал-Слатвінська Світлана Етапи становлення професійної підготовки майбутніх логопедів у системі спеціальної освіти. *НАУКОВИЙ ВІСНИК МНУ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО. ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ*. 2019. № 2 (65). С. 334–340.
12. Черніченко Л. А. Використання інноваційних технологій у логопедичній роботі з дітьми. *Формування здоров'язберігаючих компетенцій дітей та молоді: проблеми, розвиток, супровід*. 2017. Вип III. С. 124–126.
13. Черніченко Л. А. Досвід інноваційної діяльності логопедів дошкільних навчальних закладів в умовах інклюзивної освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. Вип. 156. С. 239–243.
14. Чупахіна С. В., Потапчук Т. В., Лякішева А. В. Підготовка майбутніх учителів-логопедів до педагогічної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Академічні студії. Серія «Педагогіка»*. 2022. Вип. 1. С. 159–166.